

DIN REPERTORIUL UITAT

DOUĂ PIESE DE ION LUCA: „RACHERIȚA” ȘI „MORIȘCA”

Două lucrări de Ion Luca în această stagiune: *Racherița* (la teatrul din Arad*) și *Morișca* (la Teatrul „Barbu Delavrancea”**) au readus în actualitate numele unui prolific, dar oarecum „uitat” dramaturg din anii antebelici. Deși aparține generației lui Camil Petrescu, Lucian Blaga, V. I. Popa, G. M. Zamfirescu etc., Ion Luca se prezintă cu cele peste patruzeci de piese, câte a semnat pînă acum, pe un plan aparte. El surprinde prin violența situațiilor dramatice, a conflictelor și a deznodămintelor cu care dramele sale ne poartă de la cele mai felurite și mai îndepărtate momente ale istoriei (*Amon Ra*) pînă în lumea noastră socialistă (*Apele în jug*). Mai toate învăluite într-o aură încețoșată, de gravitate sumbră, lucrările lui Ion Luca nu sînt în măsură să se așeze pe o coordonată definitorie. Aceasta — cum s-a mai remarcat — datorită vastelor orizonturi tematice, domeniilor și tendințelor nespuse de diverse pe care le îmbrățișează. Totuși, predilecția pentru lumea trecutului, pentru fabulosul mitic (înfățișate de obicei în partituri versificate, cu elanuri și exaltări romantic-lirice, cu ciudate și uneori izbitor căutate împerecheri de cuvinte arhaice, culese din lexiconicilor și al celui dialectal) pune o pecete stilistică particulară pe scrisul lui. Unele accente sau influențe mistice, anumite confuzii și contradicții ce ne întîmpină în scrierile sale, ca și puținele mărturisiri pe care le-a făcut autorul în legătură cu ele și cu gîndirea lui artistică, explică poate, într-un fel, ezitarea și întîrzierea cu care s-a purces la selecționarea și punerea în valoare a pieselor lui. Credem, în acest sens, că alegerea făcută de cele două teatre care au manifestat interes pentru scrierile lui Ion Luca este fericită, repunînd în circuit, în spiritul zilelor noastre, două din textele reprezentative ale dramaturgului.

Astfel, în *Racherița* (una dintre cele mai reușite drame istorice ale autorului) s-au subliniat unele valori noi ce se adaugă punctelor de contact cu puternica tradiție

* Regia : Dan Alecsandrescu. Decoruri și costume : Traian Nițescu. Distribuția : Constantin Adamovici (Dumitrașcu-Vodă) ; Nucu Mihuță (Todirașcu) ; Ion Negoiescu Mandiuc (Manolache) ; Ion Văran (Iordache) ; Alex. Drăgan (Dan) ; Liviu Mărtinuș (Radu) ; C-tin Atanasiu (Bals) ; Vasile Varganici (Ureche) ; Ion Petrache (Mihu) ; Ion Costea (Pascu) ; Ioan Borst (Mazacu) ; Mișu Drăgoi (Geambașul) ; Ovidiu Grigorescu (Casapul) ; Victor Ionescu (Grecul) ; Iulian Copacea (Bătrînul) ; Teodor Vușcan (Bețivul) ; Ștefan Neagrău (Husein-bei) ; Nicolae Lehen (Ceașul), Mircea Gherdan (Armașu) ; Jan Maydik (Fecioru) ; Elena Bodi (Arhipoiaia) ; Zoe Muscan (Anița).

** Regia : Călin Florian. Decoruri : Arh. Vladimir Popov. Costume : Alina Dimitrescu. Distribuția : Cornel Gîrbea (Ghiță Birzu) ; Dorina Lazăr (Varvara Birzu) ; Gheorghe Bănică (Ion Popescu) ; Dodo Iconomu (Raluca Vintu) ; Dominic Stanca (Tiberiu Vintu) ; Dimitre Dunea (Ștefan Tăruș) ; Adina Atanasiu Poenaru (Amalia Coardă) ; Lucia Burcovschi (Lina Imaș) ; Margaretă Papazian (Valeria Ciudin) ; Marius Marinescu (Jeniță Buțea) ; Vasile Dinescu (Secretarul) ; Romulus Bărbulescu (François Ciubotă) ; Aurel Tunsoiu (Lucian Cănel) ; Marius Bușulescu (Administratorul) ; Costin Prișcoveanu (Șeful de cabinet) ; Gheorghe Mihalache (Procurorul) ; Alexandrina Halic (Ionică).

a teatrului nostru istoric. De pildă, în conturarea eroinei, frumoasa Anița, hangița de la Podul Vechi — caracter puternic, mîndru, ambițios — chemată a hotărî destinul Moldovei într-un moment istoric dintre cele mai grele, cînd asupra țării sărăcite și pustiite de mizerie domnea hainul și odiosul vodă Dumitrașcu Cantacuzino, amintește nemijlocit de Vidra lui B. P. Hasdeu și de Doamna Clara a lui Davila. Asociațiile posibile sau filiațiile reale cu sursa rodnică a înaintașilor nu pun însă în umbră contribuția vădit originală a dramaturgului. Din explorarea lucidă, realistă a îndepărtatului cadru istoric-social, autorul extrage, pentru epoca dramei sale, un subtext justițiar. Este epoca unei lumi sfîșiate de aspre și neîmpăcate contradicții, de acerbe lupte intestinale, în care, apăsată de nemiloasa exploatare a boierilor — lași, corupți, lingușitori —, viața și fericirea omului simplu sînt continuu amenințate; orice dorință și orice încercare pornită să înlăture răul sfîrșesc tragic. Gestul Aniței, hotărîtă să înfrunte, cu prețul vieții și al fericirii ei, lumea ostilă a boierimii, eșuează. Triumfă însă ideea condamnării acestei lumi, atitudinea eroinei care-și jertfește iubirea în numele dragostei de țară. În sfera de acțiune a acestui subtext justițiar descoperim elementul novator al dramei lui Ion Luca. Acțiunea dramelor istorice mai vechi este de obicei condusă de reprezentanți ai boierimii; la Ion Luca ea este încredințată unor eroi desprinși din sinul poporului. Aceștia afirmă de-a lungul desfășurării dramatice înalte calități morale: noblețe spirituală, inteligență, integritate, curaj, profundă dragoste de țară, putere de sacrificiu.

▲ In prim-plan : George Bănică (Ion Popescu)

◀ Dorina Lazăr (Varvara Birzu), Dinitrie Dunca (Ștefan Tăruș) și Adina Atanasie Poenaru (Amalia Coardă)

Evoluția eroinei nu este liniară, nici previzibilă de la început. Ea se desfășoară pe două planuri, în continuu contrast între aparență și esență: zbuciumul ei generat de nevoia de a purta masca fățarniciei pentru a ascunde adevăratul ei caracter; mobilurile reale ale comportării sale, care oferă piesei un puternic dramatism.

Ceea ce întreprinde Ion Luca în cazul *Racheriței*, sesizând această contradicție tragică dintre o comportare josnică și un ideal înalt, rămâne nucleul durabil și apt la o reevaluare peste ani a operei. Întâlnim aci o încercare izbutită de a restaura eșafodajul tradițional al dramei noastre istorice cu însușiri ale teatrului modern psihologic. Suflul patriotic al dramei e în adevăr dublat de o bogată și realistă portretistică, de natură să mențină viu interesul spectatorilor, în pofida predilecției autorului pentru efecte, care se aglomerează (mai ales în final), pentru violențele de limbaj, și chiar în pofida unui ușor abur desuet ce plutește peste unele momente.

Concepția regizorală a lui Dan Alecsandrescu, limpede și sobră, urmărește cu discreție filonul realist al dramei, încît spectacolul, pătruns de ideile sociale ale textului, izbuteste să releve sensurile actuale ale faptelor trecute. Inspirat a fost regizorul în transpunerea intențiilor sale cînd a conceput împreună cu scenograful Traian Nițescu ambianța plastică și muzicală; cadrul scenic e simplu, stilizat cu rafinament, despovărat de elemente decorative pitorești, îmbinînd sugestia expresivă cu funcționalul. Imensa cupolă de aramă, accesoriile puține dar semnificative din fiecare cadru au impresionat

prin eleganță și monumentalitate. Excepție face iatacul de desfătare al domnului, cu alcovul din nailon alb, sub nivelul bunului-gust.

Pe planul muzical, Mișu Drăgoi a valorificat cu finețe și cu măsură atmosfera eposului popular (lăitmotivul „Doinei“, contribuind, alături de scenografie, la o împletire organică a culorilor specifice epocii cu gustul vremii noastre).

Regizorul a pornit la reevaluarea lucrării lui Ion Luca, dorind manifest să evite facilitatea, să trateze drama eroinei cu gravitate, fără excese pitoresc-patetice, într-o desfășurare în adâncime. În mare măsură acest obiectiv a fost atins. Unele stridente, în scenele „tari“, menite a demonstra decăderea boierilor (beția, digresiunile „picante“, obsesiile erotice), nu au ajuns a fi cu totul ocolite, ca și o oarecare lipsă de omogenitate în interpretare (ambția unor interpreți de a-și contura cu o pastă groasă parti-tura încredințată). Aceste neajunsuri nu scad totuși din valoarea de ansamblu a spectacolului, în care o distribuție numeroasă a fost atent dirijată spre o interpretare sobră, spre simplitate și cursivitate în emiterea versurilor.

Zoe Muscan a acoperit cu robustețe și vitalitate rolul Aniței, jucând concentrat, cu forță, dubla dramă a Racheriței. (Păcat că rostirea versurilor suferea de monotonică, oprindu-se univoc la afirmarea caracterului dirz al eroinei.)

Cunoscut pentru creațiile sale solide, viguroase, Constantin Adamovici a redat nuanțat, cu ochi critic, chipul decrepitului vodă Dumitrașcu. De sub aerul de bețivan senil și năring, actorul a subliniat subtil violența personajului, cruzimea sa latentă, gata oricând să izbucnească. Cu o prestanță reală, izvorită dintr-o frumoasă ținută scenică, și cu o voce expresivă bine strunită, Liviu Mărtinuș a înfățișat pe boierul Radu, urmărindu-i convingător transformarea dintr-un exaltat adolescent, zeflemist și flusturatic, într-un credincios confident și tovarăș de luptă al Aniței. Alexandru Drăgan a redat drama iubitului Aniței, trăind cu sinceritate și reușind, mai ales în final, să expună sensibil, fără accente melodramatice, cu o tristețe emoționantă, accesul de nebunie al lăutarului Dan.

* * *

Rapsod patetic al marilor pasiuni, al situațiilor dureroase, cumplite ale vieții, Ion Luca nu și-a îngăduit creația numai în hotarele genului tragic. Cu *Morișca*, dramaturgul a cucerit sufragii favorabile și în domeniul comediei. Întrudită cu zestrea satirică a unui Alexandru Kirilescu, Victor Eftimiu, Ion Luca, atacă aici în culori tari, corupția, lipsa de scrupule, imoralitatea, impostura, parazitismul social, tare surprinse în realitățile concrete ale epocii interbelice, mai precis în câteva întru-chipări ale venalității și dezumanizării din lumea presei burghize. Pățaniile tragicomice ale scriitorului debutant Ion Popescu, ajuns celebru prin jocul întâmplării, devin instrumentul prin care autorul, în numele valorilor autentice ale inteligenței și al talentului adevărat, protestează împotriva nedreptății, a modului absurd de selecție a valorilor umane și sociale. Substanța satirică a comediei nu este concentrată; ea cedează adesea locul farsei ușoare, situațiilor gratuite, fără sens generalizator, cu replici ce frizează uneori vulgaritatea; *Morișca* se impune totuși prin disprețul, indignarea și revolta sinceră a autorului împotriva descompunerii morale a societății burghize și a mecanismului ei, prin suflul cald de umanitate cu care învăluie destinul creatorului Ion Popescu, victima mașinațiilor de tot felul ale acestei societăți.

Noua transpunere scenică a *Morișcăi* (regia Călin Florian) la Teatrul „Barbu Delavrancea“ nu excelează printr-un ferm punct de vedere regizoral, nici printr-un riguros discernămint critic. Spectacolul decurge, așa cum s-a mai remarcat, amorf și indiferent, lipsit de strălucire. Mai grav este însă faptul că spectacolul manifestă un evident dezechilibru. În prim-plan au apărut mai mult slăbiciunile textului, elementele de farsă ușoară și nu însușirile sale autentice, virulența satirică. Personajul-cheie, Ion Popescu, nu se înfățișează eronat, neînțeles, ca un prostănac neajutorat, caraghios, ca un tip ilar, nechemat în ale scrisului, nu ca un talent autentic, sensibil, dar sincer intimidat în fața imbecililor cu morgă ce-i judecă primul manuscris. Gheorghe Bănică avea toate datele pentru a da o asemenea înfățișare eroului său; a fost însă greșit îndrumat spre ridiculizarea personajului său pînă la dizolvarea esenței sale dramatice. Ingenuitatea rustică a iubitei lui Popescu, credincioasa Lina (Lucia Burcovschi), a fost și ea exagerat prezentată, personajul fiind împins pînă în zona infantilismului. Aceste două personaje și relațiile dintre ele, tratate de autor cu nuanțe lirice, cu grație și ușoară ironie, ce-i drept, uneori cam desuetă, în fond cu seriozitate, au căpătat în spectacol accente cu totul inadvergente.

Grupul grotesc al tipurilor menite să reprezinte lumea burgheză urma, după intenția vădită a regizorului, să apară nemijlocit *în trăsături „negative”*. Interpretările au fost însă „groase”, sau de-a dreptul supărător diletante. Notă aparte face Dumitru Dunca. Actor cu personalitate explozivă — uneori prea explozivă —, Dunca înfățișează truculent, cu voluptate critică, pe Ștefan Tăruș (unul din cele mai feroce exemplare ale faunei acesteia). Totuși, și la el, nu ne putem împiedica să nu semnălăm ca păgubitoare lipsa de control în dicțiune și în debitul verbal. (Replici întregi, rostite de interpret, s-au pierdut ininteligibile). Dispunind de zestrea de autenticitate, plină de culoare și savoare, a Dorinei Lazăr (Varvara Birzu), precum și de umorul lui Cornel Girbea (Ghiță Birzu), regizorul a situat acest cuplu, care se ciorovăiește în grai ardelenesc, pe planul superior al acțiunii. Faptul contribuie la înviorarea spectacolului, dar și el se adaugă — ca atare — la cauzele ce împing în umbră laturile mai importante și mai semnificative ale comediei.